

NOVEL·LA I NOVEL·LA DE LA NOVEL·LA
Isidor Cònsul

-Umberto Eco, L'illa del dia abans. Traducció d'Antoni Vicens. Edicions Destino, 1995.

- Amb L'illa del dia abans, Umberto Eco sembla haver arrodonit una trilogia iniciada quinze anys enrere amb la novetat laberíntica d'El nom de la rosa i continuada, el 1988, en el críptic esoterisme d'El pèndol de Foucault. Aquesta afirmació no exclou que, en anys venidors, el projecte no pugui convertir-se en una tetralogia -o una pentalogia- bressolat per noves especulacions narratives. Sigui com sigui, posades una al costat de l'altra, les tres novel·les participen d'una sèrie d'elements en comú que no amaguen, tampoc, la paternitat culta que les ampara en forma d'estratègia narrativa. A la vegada, però, cadascuna ha trobat l'encert de la diferència i la gràcia de la pròpia originalitat. Totes tres novel·les es desenvolupen en un marc físic tancat (un monestir, un gabinet experimental i una nau abandonada), s'encaren a una certa anàlisi de tres períodes diferents de la història (l'època medieval, el segle XIX i el barroc), fan l'ullet al lector amb una munió d'homenatges literaris (Borges, Conan Doyle, Daniel de Foe i Cortázar, entre els més evidents), es construeixen com a llibres d'alta divulgació cultural, especulen sobre variacions de l'art de la novel·la i semblen escrites a la cruïlla d'una doble passió: el contrapunt que s'estableix entre el desig de narrar i la reflexió sobre el fons i la forma d'allò que es narra.

A LA RECERCA DEL "PUNTO FIJO"

El protagonista de L'illa del dia abans, Roberto de la Grive, és un jove piemontès, convertit en espia a la força al servei del cardenal Mazzarino, que naufraga als Mars del Sud i arriba a l'illa salvadora d'un

vaixell abandonat. Es una nau holandesa, la "Daphne", ancorada davant d'una de les illes Fiji, aparellada amb l'equipament necessari per sobreviure-hi una temporada llarga i amb uns objectius de viatge idèntics als que han convertit Roberto en espia al servei de França: la necessitat de trobar el **Punto Fijo**, el lloc on s'ha de fixar el cent vuitantè meridià i la línia imaginària del canvi de dia que la tradició feia coincidir amb l'arxipèlag de les Salomó. Precisar les antípodes del meridià de Greenwich era important per a navegar en mars no prou coneguts i s'obtenia, de passada, el dret de possessió de les terres descobertes que es poguessin dibuixar correctament en un mapa.

La "Daphne" l'ha trobat, el **Punto Fijo**, i l'illa del davant, inabastable per un Roberto de la Grive que no sap nedar, és justament l'illa del dia abans, el lloc on encara és ahir mentre l'avui ja discorre en el present de la nau. Aquest joc amb el temps, a banda del seu interès dins de la trama argumental, genera una de les falques de reflexió narrativa sobre la dinàmica mateixa de la novel·la.

LES NOVEL·LES D'UN APRENTATGE

L'illa del dia abans es configura, també, com una cruïlla de camins narratius i, des de la perspectiva del protagonista, una suma de novel·les d'aprenentatge en la tradició del "bildungsroman". Dalt de la nau abandonada, quan encara no s'ha fet evident la presència del jesuïta pare Caspar, Roberto troba el diari de bord del capità, intueix els motius pels quals el vaixell ha esdevingut una nau fantasma i aprofita per posar ordre als fets que l'han dut fins a aquest indret remot dels Mars del Sud. El lector accedeix així a una sèrie de documents que, en fantàstica metamorfosi i filtrats pel cedàs d'Umberto Eco, acaben en una sublimació de l'existència del protagonista mitjançant una novel·la del "doble". Es

la història de "l'altre", del germà inexistent, Ferrante, que projecta els problemes, entrebancs i ombres de la vida del protagonista. Les reflexions, addendes i canvis del manuscrit trobat generen, a la vora del joc amb el temps, un altre dels punts de debat intern i de reflexió sobre la retòrica i l'art de la novel·la.

Es en el fil d'aquesta metamorfosi que els papers inicials de Roberto de la Grive ens porten fins a la història del setge de Casale, un episodi d'aquella Guerra dels Trenta Anys que començà disfressada de conflicte religiós i acabà com una lluita per l'hegemonia europea. La presència d'un Roberto, encara adolescent, entre els murs de la ciutat assetjada, marca les fites d'una novel·la d'aprenentatge del jove entre mentors tan contrapuntats com els personatges de Saint Savin, Salazar i el Pare Emmanuelle. Passada l'experiència de la guerra, la formació continua a París, ara amb l'aire cortesà de perruques i farabalans, als salons de les precioses ridiculitzades per Molière. Més endavant, abandonats a la força els salons parisencs, la formació de Roberto entra en un estadi científic amb les lliçons dels coneixements del XVII que li forneix el pare Caspar a bord de la "Daphne". I un cop desaparegut el jesuïta, el protagonista es queda sol amb ell mateix davant de l'illa impossible d'assolir. Es llavors quan arriba al darrer nivell de la seva formació filosòfica i literària.

UNA IMMERSIO EN EL MON DEL BARROC

Alguns dels capítols de la novel·la porten un títol inequívoc: Agudesa i Art d'Enginy, clara referència al manifest conceptista de Baltasar Gracián (1601-1658), i De la Diferència entre el Temporal i l'Etern, el tractat religiós més conegut del jesuïta madrileny J.E. Nieremberg (1595-1658). A banda d'aquest duet tan clar, altres capítols,

com ara Gran art de la Llum i de l'Ombra, remetent a l'essència fonamental dels clarsobscurs del XVII i, des d'aquesta perspectiva, el lector s'immergeix en diferents escenaris de la vida barroca: en les bones maneres de l'art de la guerra, en el gruix d'una religiositat complexa, en la inflexió del món científic i en la banalitat dels salons cortesans on regna l'art de l'embolic oratori. Només cal llegir amb atenció el capítol onzè, Art de la prudència, i deixar-se endur pels consells que Salazar dona a Roberto en el sentit que un bon lluïment retòric en el salons de la cort li serà molt més fruitós, a títol de fortuna personal, que no pas una acció brillant en qualsevol escenari bèlic.

Al capdevall de tot plegat, L'illa del dia abans es capté com una novel·la plena de sinuositats sàvies i cops de colze intel·ligents. Una obra que té la pretensió d'abraçar el concepte de novel·la total, que assaja de reescriure la història i que es converteix, alhora, en una metàfora de la literatura mateixa.

Isidor Cònsul